

BÉCSI KAPU TÉR 2-4.
MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

hrsz. **6627**
tömb **151**

**KERÜLETI
ÉRTÉKVÉDELEM**

tervező építész,
építtető, kivitelező

Tervező: Pecz Samu

Építtető: magyar állam

Kivitelező: Peterek és Wagner cég - kőművesmunkák

Biehn János cég – vasbetonmunkák

Schlick-Nicholson Gépgyár – raktári vasszerkezetek

az iparművészeti munkákat, a falak és a mennyezetek
ornamentális díszítéseit Róth Miksa tervezte

külső kőszobrászati munkák – Mikola Ferenc

belső kőszobrászati munkák – Langer Ignác

tető és homlokzati kerámia – Zsolnay gyár

üvegablakok – Róth Miksa

falképek – Dudits Andor

az előcsarnokot az oldalfolyosótól elválasztó kárpitok -
Körösfői-Kriesch Laura

kovácsoltvas rácsok és a fűtőtestek burkolatai - Jungfer Gyula

ép. idő. átalakítások

1913-17, 1921-23, iparművészeti munkák, falképek: 1923-29.

háborús sérülések helyreállítása: 1961

falképek restaurálása: 1970-es évek

tető helyreállítása: 1985-88.

építészeti stílus

historizáló, neoromán

szintszám

pince, földszint + 4 emelet

épülethasználat

Magyar Országos Levéltár, a Bécsi kapu téri szárnyban irodák,
a merőleges szárnyakban raktárak, középen kutatóterem

szerkezet, anyaghasználat, tető	vasbeton váz, téglafalazat, a Bécsi kapu téri homlokzaton haraszi kemény mészkő burkolat és sósikúti mészkő tagozatok, a raktári szárnyak homlokzatain téglaburkolat, mészkő párkányok és tagozatok, mázas kerámia díszítések, vasbeton födémek, vasbeton tetőszerkezet és ferde síkú zárófödém, szarufák, lécezésen mázas cserépfedés, vörösrézlemez tetőablakok, csúcsdíszek, bádgozás
tulajdonos	magyar állam, vagyonkezelő: Magyar Országos Levéltár
egyéb védettség	világörökségi terület, MJT
műszaki állapot	karbantartott
helyreállítási javaslatok	<i>a homlokzatokon a használaton kívüli vezetékek és szerelvények eltávolítása, a sétány burkolatainak, korlátainak javítása, karbantartása (rálátás, környezet)</i>
fotók, ábrázolások	fényképek a jelen állapotról: 4-15. oldal, archív tervek és fénykép: 16-18. oldal
építészeti, városépítészeti értékelés	

Pecz Samu 1898-ban kapott először megbízást a Levéltár terveinek elkészítésére. Az épület elhelyezésére több helyszín is számításba került. Az építész a Bécsi kapu téri kiválasztott helyszínről így ír önéletrajzában: „A telek megválasztása nézetem szerint nemcsak szerencsés volt, de dacára a telek igen szabálytalan alakjának, különösen előnyös a reá helyezendő épület megfelelő berendezhetősége miatt, továbbá azért is, mert az épület nagy tömegénél és magasságánál fogva a Várhegy északi oldalán levő épületeknek megfelelő művészi befejezést adhat.”

Az építési telek három korábbi ingatlan összevonásával jött létre. A nagyméretű telken az egyes funkcionális egységek külön szárnyban kerültek elhelyezésre, a tűzvédelmi követelményeknek megfelelően. Az építkezés 1913 októberében kezdődött meg, és 1917-ig – a belső kialakítástól eltekintve – nagyrészt elkészült, a jóváhagyott terveknek megfelelően. Költségcsökkentés címén a nyugati szárnyhoz tervezett keresztszárnyat nem építették meg, de a továbbépítés lehetőségét meghagyták.

1917-ben az építkezés félbeszakadt. A háború után az épületet a honvédség vette kezelésbe, ezalatt csak karbantartási munkák folytak. A továbbépítésre 1921-ben nyílt lehetőség. Az építés üteme felgyorsult, mikor a Levéltár 1922-ben a Kultuszminisztérium, Klebelsberg Kúnó miniszter felügyelete alá került. A beköltözés 1923-ban megkezdődött, de a reprezentatív terek belső kialakítása csak 1929-re valósult meg.

A Bécsi kapu téri homlokzat síkjából a középső tengelyt és az oldalszárnyakat hangsúlyozó rizalitok lépnek elő, oromfallal, nagy ablakokkal, és több emeletet összefogó falpillérekkel. A rizalitok közötti felületeket emeletenként csökkenő magasságú, léptékű arkádok, galériák díszítik, a homlokzatot ívsoros párkány zárja le. Az oldalsó és a várfal felőli homlokzatok megjelenését a téglaburkolat határozza meg, idomtégla féloszlopokkal, nyíláskeretekkel, párkányokkal. A Bécsi kapu felőli oldalhomlokzat díszesebb, itt a párkányok, áthidalók, oszlopfelvezetek és a IV. emelet feletti törpegaléria oszlopai, áthidalói is kőből készültek, a homlokzatot fogsoros tagozott kőpárkány zárja le. A nyugati homlokzaton a fejezetek és párkányok anyaga mázas kerámia. A tagolt tetőidomot mintás cserépfedés borítja, díszes kúpcserépekkel, kovácsolt virággal díszített egyedi csatornatartó vasakkal, vörösrézlemez csúcsdíszekkel és tetőablakokkal.

A belsőben az előcsarnokok, a főlépcsőház és a csatlakozó előterek, közlekedők, a tanácsterem és a kutatóterem gazdag iparművészeti kiképzést kaptak, falképekkel, igényes burkolatokkal, bútorokkal. Az ólomüveg ablakokat magyar városok címerei díszítik. A belső kialakítást Pecz Samu már nem érte meg. Halála után (1922. szept. 1.) a munkálatok irányítását korábbi munkatársa, Nagy Károly végezte.

A gazdag belső díszítést Klebelsberg elképzelésének megfelelően alakították ki. A miniszter a történelmi, művelődéstörténeti eseményeket megőrkítő falképek témáit személyesen egyeztette Dudits Andor festőművésszel.

A gazdagon díszített épület csaknem eredeti formájában maradt ránk. A háborús sérülések és az 56-os tűzvész utáni helyreállítás során nem kerülhetett sor az eredeti állapot teljes visszaállítására. Nem építették újjá a kéményt rejtő tornyot, nem került sor a kutatóterem elpusztult üvegbeton mennyezetének és falképeinek rekonstrukciójára. A raktári szárnyak elpusztult oromfalai helyére kontyolt tetőidom került. Nem épültek újjá a melléklépcsőházakat hangsúlyozó tornyok, és a homlokzat sarkait díszítő kőfiatornyok.

Az épület jelenleg sem műemléki, sem fővárosi helyi védelem alatt nem áll. Megjegyzendő, hogy a Budapesti Műemléki Felügyelőség a 70-es évektől 1988-ig védettként kezelte a Magyar Országos Levéltár épületét, szakhatóságként véleményezte a készülő terveket, feltételeket határozott meg, annak ellenére, hogy a védettség tényét a műemlékjegyzékekben nem sikerült fellelni.

Az épület városképi szerepe, építészeti és iparművészeti értékei miatt kerületi helyi védelemre érdemes. Kiemelkedő építészeti minőségére, a tervező, Pecz Samu életművére való tekintettel a műemléki védelem is indokolt.

Pecz Samu műemléki védelem alatt álló épületei:

- Unitárius Egyházközség temploma és bérháza, Bp. V. Nagy Ignác utca 4. 1886-87.
- református templom, Bp. I. Szilágyi Dezső tér, 1892-95.
- Központi Vásárcsarnok, 1894-96.
- Műegyetem, Központi Könyvtár, 1909
- Debreceni Tanítóképző Főiskola, volt Ref. Főgimnázium. 1911-1913.

Az eredeti terveket és az építés dokumentumait a Magyar Országos Levéltár őrzi. A tervjegyzék szerint az 1905-1906-ban kelt vázlattevé 24 lapja, az 1911-15-ben kelt kiviteli terv 35 lapja és 15 db évszám nélküli tervlap került a Levéltár állományába.

Irodalom:

Magyar Országos Levéltár honlapja www.mol.gov.hu

Lakos János: A Magyar Országos Levéltár története Bp. 2006.

Patakiné Kósa Éva: Magyar Országos Levéltár Bp. 1997.

Döry Ferenc: Az új országos levéltár megépítése. in: Századok, 57. (1924) 25-68.

Végh János: Pecz Samu önéletrajza in: Tanulmányok Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára, Bp. 1998. 515-530.

Az archív képek forrása: Magyar Országos Levéltár

Az adatfelvétel ideje: 2009. augusztus

összefoglaló javaslat

A Magyar Országos Levéltár épülete a létesítmény városképi jelentősége, az országos intézmény kulturális és művelődéstörténeti jelentőségét tükröző igényes, gazdag építészeti és iparművészeti kialakítása miatt **kerületi helyi védelemre érdemes.**

A védelem célja a Pecz Samu tervei alapján 1913 és 1923 között épült, a belső terek iparművészeti kiképzésével 1929-re befejezett Levéltár külső és belső architektúrájának, iparművészeti értékeinek megőrzése.

A külső kialakításnál törekedni kell minden megmaradt eredeti részlet anyagában történő megőrzésére, vagy ha ez nem oldható meg, az eredeti állapot azonos anyaggal, azonos minőségben történő rekonstrukciójára. A raktárszárnyak háborús sérülések miatt visszabontott oromfalainak rekonstrukciója helyreállítaná az eredeti koncepció szerinti látványt, hangsúlyos elemmel gazdagítaná az északi vároldalt.

A megőrzendő belsőépítészeti értékek, iparművészeti alkotások közé értendő az eredeti kialakítás minden eleme, a falképek és díszítőfestés mellett a nyílászárók, burkolatok, az üveglablakok, a kovácsolt rácsok, a folyosókat lezáró kárpitok, az eredeti koncepció részeként elhelyezett szobrok és bútorok is.

Az épület kiemelkedő építészeti minőségére és a tervező, Pecz Samu személyére, életművére való tekintettel az épület műemléki védelem alá helyezése is indokolt.

az épület a Fortuna utca felől

az épület a Petermann Bíró utca felől

a keleti raktári szárny a Bécsi kapu felől

főhomlokzat, középrizalit

főhomlokzat, középrizalit

főhomlokzat, árkádsor

főbejárat

főbejárat, kapuzat

főbejárat

főbejárat

nyugati raktárszárny

a keleti raktárszárny északi homlokzata

a keleti raktárszárny keleti homlokzata

a nyugati raktárszárny a Várfal felől

a keleti raktárszárny keleti homlokzata

keleti raktárszárny, homlokzati részletek

a bejárat melletti keleti oldalfal, Pecz Samu és Dudits Andor alakjával

a bejárat melletti nyugati oldalfal,
Khuen-Héderváry Károly és Klebelsberg Kúnó alakjával

földszinti előcsarnok, pad

földszinti előcsarnok, rács és kárpit a folyosóra vezető nyíláson

I. em. előcsarnok

I. em. előcsarnok, a tanácsterem bejárata

I. em. tanácssterem belső kialakítása

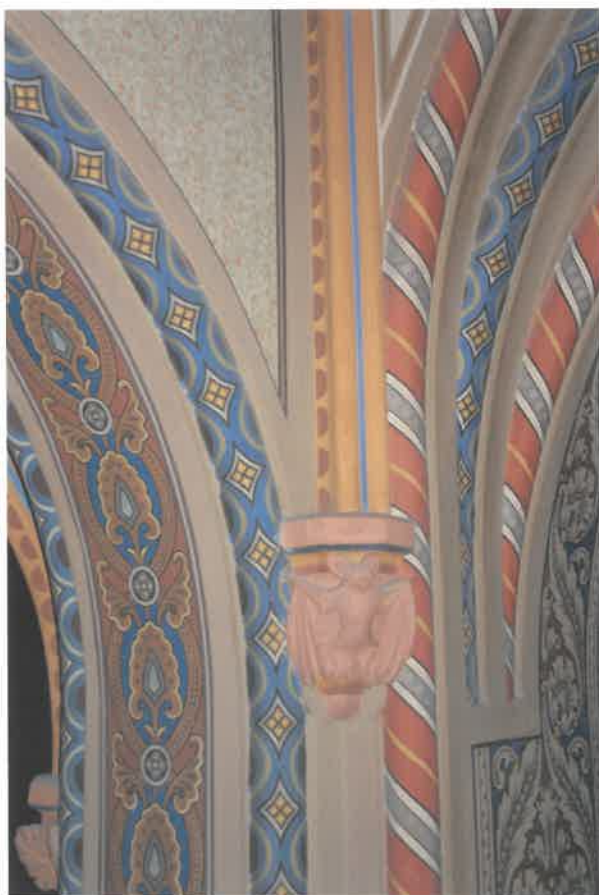
II. emelet előcsarnok (Gödöllő)

II. em. előcsarnok (Nagyszombat)

III. em. előcsarnok (Lánchíd)

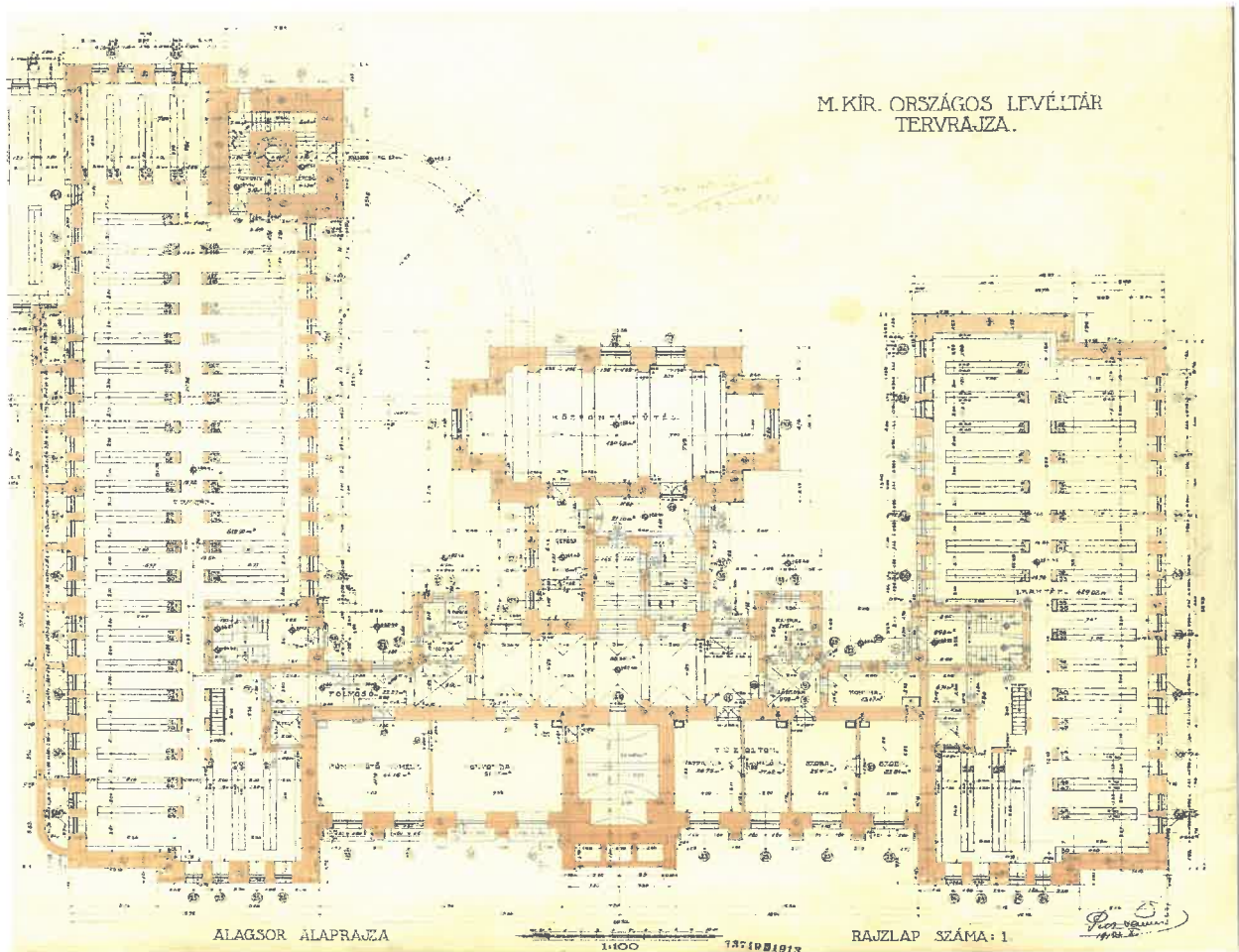

lépcsőház részletei

lépcsőház részletei

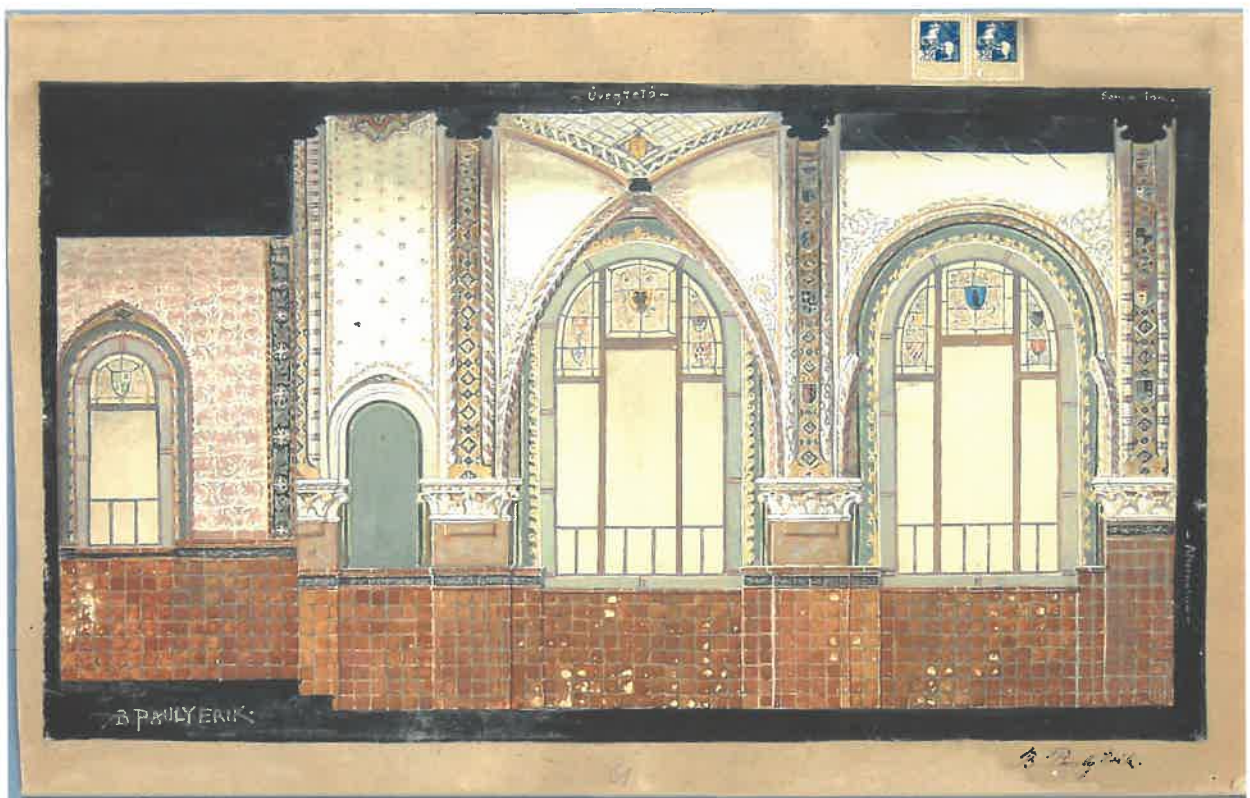
Archív tervek és fénykép

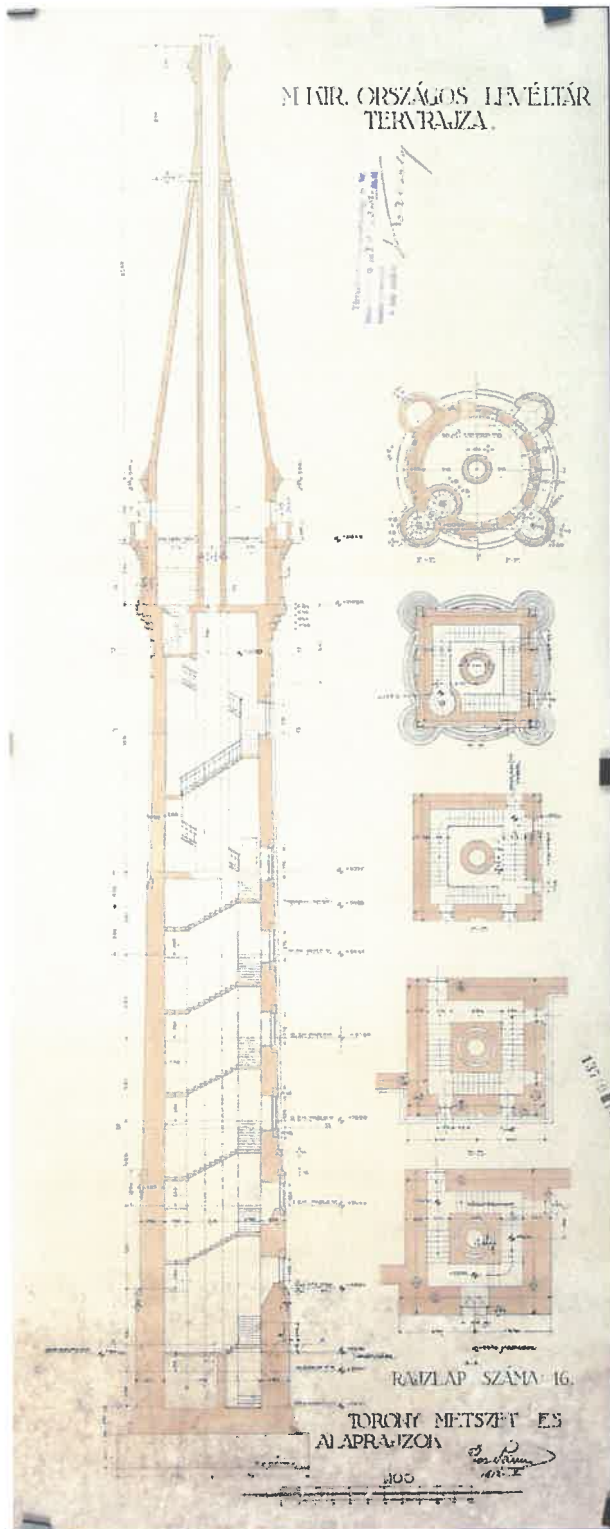
alagsor alaprajza, 1912

B-B keresztmetszet, 1912

a kutatóterem egykori falképei (Pauly Erik)

a torony metszete és alaprajza

az épület északról, 1930-as évek